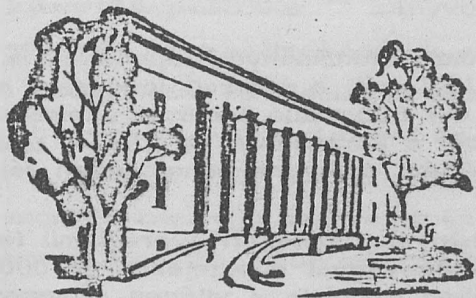

BULGÁRIA TUDOMÁNYOS KÖNYVTÁRAIRÓL

VERBŐCZI Gyuláné

**NATIONAL
LIBRARY**

Könyv és könyvtár tudományos könyv és tudományos könyvtár fontos szerepet tölt be a mai Bulgáriában. Az a felismerés, hogy fejlesztésük és optimális működésük biztosítása a tudományos haladás és gazdasági-műszaki fejlődés szempontjából alapvető jelentőségű, a kérdést a művelődéspolitikai előterébe állította. A könyvtárügy e részterületének vázlatos ismertetése is megkívánja, hogy röviden áttekintsük a bolgár könyvtárak fejlődésének történetét. Enélkül nem kaphatunk hű képet, hiszen az ország gazdasági, politikai és kulturális helyzete tükröződik mindenkor a könyvtárügy alakulásában, s az elért eredmények értékelése csak ebben a megvilágításban lehet reális.

Bulgária, mint Európa kapuja a Kelet felé, évezredek át harcok, háborúk színtere volt. A kialakult kulturák

ezekben a harcokban mindig újra és újra megsemmisültek. A bolgár állam fejlődésére is döntően hatottak ezek a földrajzi és történelmi tényezők.

A középkori Bulgária politikai hatalom, területe ekkor éri el legnagyobb kiterjedését. Magas színvonalra emelkedő kulturális életében már szerephez jutnak a könyvtárak is. A szláv írás megalkotását, Kirill és Metod működését követően a IX. században kolostori és főúri könyvtárak egész sora létesül. A bizánci hatalommal, majd az ozmán birodalommal szemben vívott harcok folyamán ezek a könyvtárak elpusztulnak, s az 500 éves török uralom a műveltség fejlődését végzetesen megakadályozza. Ha elgondoljuk, mit jelentett hazánk számára a 150 éves török megszállás, könnyen elképzelhető, mit jelentett Bulgária számára ez az öt évszázad. 1878-ban szabadul meg végre az ország a török igtól, s megkezdődhet a bolgár állam "reneszansz"-a. A kulturális felemelkedés vágya - mely oly jellemző a bolgár népre - tudományos és oktatási intézményeket hoz létre, s megalkulhatnak ezek könyvtárai (Tudományos Akadémia Könyvtára, Szófia Egyetem Könyvtára). Az azóta eltelt kilenc évtized sem kedvezett a békés fejlődésnek. Két világháború és a német megszállás szenvedéseit kellett a bolgár népnek elviselni. A könyvtárak fejlődése semmiképpen sem állott arányban a velük szemben jelentkező igényekkel, a bombázások során pedig még a Nemzeti Könyvtárnak is csaknem teljes állománya megsemmisült. Így szinte csak a Bolgár Népköztársaság megalakulása, 1944. szeptember 9. hozta meg a döntő fordulatot. Nemcsak az ország gazdasági fellendülése, de egyetemes fejlődése is ekkor veszi kezdetét. A kulturpolitika alapvető változását tükröző néhány jelentősebb célkitűzésre kívánok a továbbiakban rámutatni, melyek hatása könyvtári vonatkozásban is észlelhető.

Művelődéspolitikai. A Bolgár Népköztársaság kormányzata igen nagy jelentőséget tulajdonít mindazon kérdések megoldásának, melyek hivatva vannak az ország kulturális felemelkedését, a művelődés egész területére kiterjedő állandó, folyamatos fejlődését biztosítani. De túlzás nélkül állapíthatjuk meg, hogy ebben a tevékenységében az egész bolgár nép támogatására számíthat. Céltudatos művelődés-politikáját jellemzi például, hogy ez évtől kezdve májust a "Kultura hónapja"-nak nyilvánította, s e hó folyamán az országos és nemzetközi kongresszusok egész sorát rendezik. 1967. május 22-én a Kirill és Metod Nemzeti Könyvtár tartott tudományos konferenciát országos jelentőségű problémák megvitatására, így: a tudományos és műszaki fejlesztés könyvtári feladatai, ezakt és alkalmazott tudományok művelőinek szakirodalmi ellátottsága stb. - Május 24. a szláv írás, Kirill és Metod napja, a bolgár nép legnagyobb ünnepe. Ekkor a diákok, tanárok és a kulturális intézmények dolgozói -természetesen a könyvtárosok is- ünnepi felvonuláson vesznek részt, s erre lelkesen készülődnek.

A kormányzat kulturális és szociális célokra (tudományos fejlesztés, művészet, oktatás stb.) az 1966. évben 1000 millió Levát, a nemzeti jövedelem egyharmadát irányozta elő, mely összeg az 1965. évi 800 millió Levával szemben 25 %-os emelkedést jelent (3). Ebből a keretből a könyvtárak is komoly támogatásban részesülnek, hogy az általános műveltségi színvonal emelésében rájuk váró feladataikat megoldhassák.

Kormányzati célkitűzés az oktatási intézmények hihetetlen gyorsütemű fejlesztése, de a következő adatok a fiatalság tanulsvágyát is kifejezik. 10 000 lakosra jutó főiskolai hallgatók száma tekintetében Bulgária a világon a negyedik helyen áll - a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Japán után. (15., 2.) Figyelmet érdemlő adat ez, ha tekintetbe vesszük, hogy például a negyedszázaddal ezelőtt megindult műszaki felsőoktatás 1942-ben 122 hallgatót képzett, ma pedig csupán a szófia műszaki főiskolákon 25 000 diák tanul. A népgazdaság minden ágában, de főként műszaki vonalon mutatkozó szakemberhiánynak ez a szám megnyugtató felszámolását jelzi.

Néhány szót érdemel a könyvkiadás fejlesztésének kérdése is. 1939-hez képest 1963-ban hatszorta magasabbra emelkedett a kiadott kötetek száma (1939-ben 6 480 000; 1963-ban 37 700 000 (15)). A felszabadulás óta, 1944. szeptember 9-től 1966-ig 58 670 mű, összesen 512,5 millió példányban került kiadásra. A IX. Pártkongresszus határozatai és irányelvei a könyvkiadás fejlesztésének széleskörű programját tartalmazzák, mely 1970-re lakosonként átlagban 6 könyvet irányoz elő. A bolgár könyvkiadók 1966-ban 4 534 000 példányban jelentettek meg ezernél több tudományos művet, melyek között elsősorban műszaki, orvostudományi és mezőgazdasági témákat feldolgozó kiadványok szerepelnek. Egyébként mind a művek, mind a kötetek számát tekintve, legtöbb a társadalmi-politikai irodalom műfajában megjelentetett kiadvány (2).

A könyvkiadás fejlődésére már csak azért is érdemes figyelmet fordítani, mert ezen a területen szintén évszázadok elmaradását kell Bulgáriának felszámolni. Igen sok könyvtárban tapasztalható -főként a műszaki jellegűekben- hogy az orosz nyelvű kötetek száma messze meghaladja a bolgár nyelvű műveket. Például a szófiai Műszaki Főiskolák Központi Könyvtárában a statisztika kb. 60 000 bolgár kötettel szemben kb. 130 000 orosz nyelvű művet regisztrál. Nagy feladatok várnak tehát a műszaki szakirodalom művelőire és kiadóira.

Igen nagy fejlődést mutat az elmúlt évtizedben a tudományos intézmények publikációs tevékenysége. A Tudományos Akadémia, Szófiai Egyetem, Műszaki Főiskolák kiadványait a könyvtárak nemzetközi kiadványcsere keretében is eljuttatják külföldre s tájékoztatásuk szerint a partnerek részéről ezek iránt egyre nagyobb érdeklődés nyilvánul meg.

A TUDOMÁNYOS KÖNYVTÁRAK TEVÉKENYSÉGE

A "Bolgár könyvtári tájékoztató" (12), mely az 1961-ig alapított könyvtárakat ismerteti, jellegük és funkciójuk szerint két csoportot különböztet meg:

1. Általános könyvtárak (kerületi könyvtárak, csitalisték -melyek egyuttal a kulturothton szerepét is betöltik-, iskolai és szakszervezeti könyvtárak)
2. Tudományos könyvtárak (a Tudományos Akadémia, Mezőgazdasági Akadémia, Egyetemek és főiskolák könyvtári hálózatai, valamint a szakkönyvtárak).

A könyvtárpolitika fő irányvonalainak meghatározása, a könyvtárak tevékenységének és együttműködésük szempontjainak kialakítása, egységes tudományos módszertani és ideológiai irányításuk a 167/1957.sz. könyvtárügyi szabályrendelet értelmében a Kulturális és Művészeti Bizottság hatáskörébe tartozik. (15, 13. p.). Költségvetési hitelkeretük biztosítása és felosztása azonban nem egy szervezetben összpontosul, csak a vezető nagykönyvtárak (Nemzeti Könyvtár, Tudományos Akadémia Könyvtára) működnek a Bizottság főhatósága alatt. Ez az oka annak, hogy anyagi ellátottság, elhelyezés és technikai felszereltség, valamint állományfejlesztési lehetőségek tekintetében ezek az intézmények előnyösebb helyzetben vannak, mint a minisztériumok - pl. Oktatásügyi Minisztérium- alá rendelt könyvtárak. A Kulturális és Művészeti Bizottság munkáját a Nemzeti Könyvtár támogatja.

Az organizációs kérdésekben is tervszerű és céltudatos munka tapasztalható. A tudományos könyvtárak szervezetiileg erősen központosított hálózatok keretében működnek. A Tudományos Akadémia, valamint a felsőoktatási intézmények központi könyvtárai például mind a beszerzést, állománybavételt és feldolgozást, mind a cseretevékenységet központilag végzik tagkönyvtáraik részére. A könyvek a hálózat minden könyvtárába a pontos címfelvételt és szakszámot tartalmazó katalóguscédulákkal és leltári számmal ellátva kerülnek. Több helyütt, így a Nemzeti Könyvtárban, a Tudományos Akadémia és a Szófiai Egyetem Központi Könyvtárában az intézetek saját nyomdája készíti a nyomtatott katalóguslapokat. A felsőoktatási intézményekben megfigyelhető a törekvés a tanzéki könyvtárak helyett kari, illetve intézeti könyvtárak kialakítására, nemcsak az újonnan alakuló főiskolákon, de a nagyobb hagyományokkal rendelkező felsőoktatási intézmények esetében is. Kialakult az a vélemény, hogy ezuton jobban biztosítható a kötetek kihasználtsága, a szakszerű könyvtári gondozás és feltárás. A központi, illetve intézeti könyvtárak mellett tanácsadó testületek, könyvtári tanácsok működnek. Ezek tagjai (tudományos dolgozók és oktatók) segítséget nyújtanak az előszerzeményezésben, főként a devizás rendelésekkel kapcsolatos problémák megoldásában, a könyvtár és az intézet közötti jó együttműködés biztosításában.

A módszertani munkára igen nagy hangsúly esik, ezt alapvetően fontosnak tartják a könyvtárak folyamatos továbbfejlesztése érdekében. Vezető szerepet tölt be ezen a téren a Kulturális és Művészeti Bizottság Könyvtárosztálya és irányítása alatt a Nemzeti Könyvtár Tudományos Módszertani Osztálya. A Nemzeti Könyvtár közvetlen módszertani tevékenységet fejt ki a közművelődési és a főiskolai hálózat felé, a többi könyvtári hálózat saját módszertani szerveinek irányítása alatt működik, de a Nemzeti Könyvtár segíti és koordinálja munkájukat. A tudományos-műszaki könyvtárak (tervezőintézetek, vállalatok stb. könyvtárai) módszertani irányítására például a néhány év előtt alapított Állami Műszaki Könyvtár kapott megbízást, a feladatok döntően fontos részét azonban ma is a Nemzeti Könyvtár látja el, s csak fokozatosan adja át a megfelelő tapasztalatokkal még nem rendelkező, fiatal intézménynek.

A Nemzeti Könyvtár módszertani osztálya elméletileg kidolgozza a könyvtári munkafolyamatok (szerzeményezés, könyvtártechnika, könyvtárigazgatás, tájékoztatás stb.) ésszerű rendjét és publikációival, gyakorlati utmutásaival, konferenciák és szemináriumok szervezése útján előmozdítja az ország könyvtáraiban végzett munka hatékonyságát, színvonalának emelését. Példaként emlitem a "Könyvtártechnikai minimum" c. kötetet, mely minden könyvtártípusra vonatkozóan kidolgozott iránymutatást tartalmaz (14), vagy Z. Dafinov tanulmányát (4), mely-

ben a speciális műszaki kiadványok fajtáit, beszerzésük, feldolgozásuk és raktározásuk legcélszerűbb módját ismerteti, egyúttal tanácsot ad, hogyan lehet feltárni és a szakember számára hozzáférhetővé tenni ezt az irodalmat. Több tanulmány foglalkozik a tudományos-műszaki könyvtárak szervezésének, fejlődési perspektíváinak kérdésével. Módszertani iránymutatást adnak a tájékoztatási szervekkel és az iparral fennálló kapcsolatok elmélyítésére (pl. 5,6.)

A Nemzeti Könyvtár módszertani osztálya gondoskodik alsó- és középfokú tanfolyamok szervezése után a könyvtári dolgozók szakmai továbbképzéséről is.

Felsőfokú könyvtárosképzés a Szófiai Egyetem Bölcsész- és Történettudományi Karán folyik 1953 óta, könyvtártani és bibliográfiai szakágazat keretében. Harmadik, vagy második szakként választható kémia, biológia, jog stb. mellett a könyvtárszak az 1. és 2. félévében. Az egyetem összes elsőéves hallgatója részére 3 órában könyvtárhasználati alapismereteket és a 6. félévben bibliográfiai minimumot (4 óra előadás, 4 óra gyakorlat) oktatnak (10., 139.p.). Bulgária tehát azon felismerés alapján, hogy optimális eredmény eléréséhez nemcsak a könyvtárak dolgozóit, de használóit is fel kell szakmailag készíteni, példamutatóan megtette az első lépéseket. Ezen felül diplomás mérnökök levelezőoktatás keretében könyvtárosi pótképesítést szerezhetnek. (Bulgária könyvtárosképzéséről következő cikkünkben számolunk be részletesebben.)

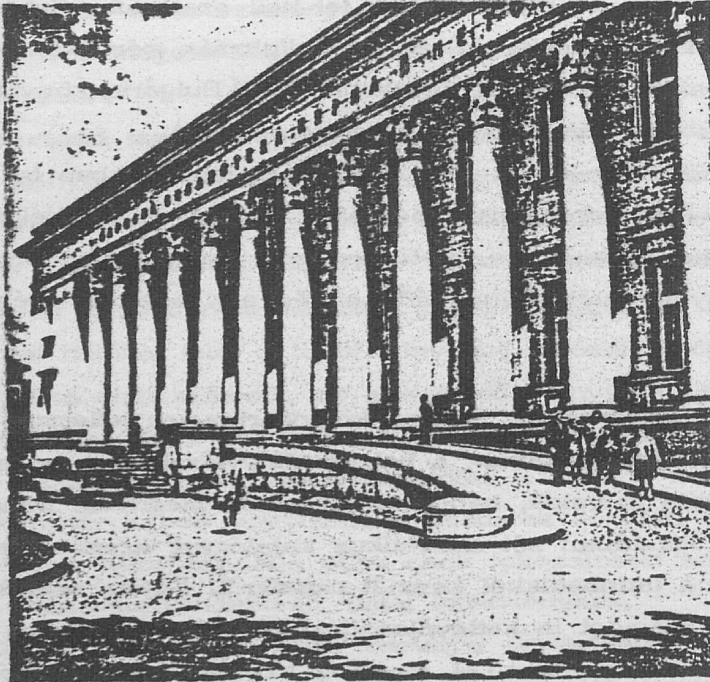
Jelenleg a könyvtárakban –még a műszaki jellegűekben is– általában humán képesítésű munkatársak dolgoznak, mérnökök inkább csak tájékoztató és dokumentációs feladatköröket töltenek be. A tudományos dolgozók az oroszon kívül általában legalább egy nyugati nyelvet értenek és sok esetben egészen kitűnően beszélnek.

Címleírás, szakozás. Minden könyvtártípusra jellemző, hogy –eltérően a nálunk alkalmazott gyakorlattól– a bolgár könyvtárak nem transliterálják a cirill- illetve latinbetűs műveket, hanem a címlapnak megfelelő írásmóddal készítik a címfelvételeket. Általában két alfabetikus katalógust szerkesztenek, egyet a cirillbetűvel, egyet a latinbetűvel készült művekről. Egyes esetekben előfordul, hogy a cirillbetűs anyagot is kettéválasztják és külön katalógus tárja fel a bolgár, külön az orosznyelvű irodalmat (pl. Nemzeti Könyvtár, várnai Főiskolai Könyvtár.) A szakkatalógusban azonban együtt található az egész gyűjteményről készült címfelvételek, itt az egyes szakcsoportokon belül a cirill írással készült katalóguslapok előzik a latinbetűs felvételeket. Mind a könyvanyagot, mind a folyóiratállományt feltáró katalógusok a fent ismertetett módszerrel készülnek.

A bolgár könyvtárak nem alkalmaznak egységes szakozási rendszert. A kisebb könyvtárakban az ETO rendszerben osztályozzák a beérkezett műveket.

A tudományos könyvtárak azonban a közelmúltban áttértek a szovjet szakozási rendszer egy bolgár könyvtárak részére kidolgozott változatának használatára, amely betű- és számkombinációs jelzetrendszerével véleményük szerint a mű tartalmának nagyobb részletességű feltárását, differenciálását teszi lehetővé. Az ETO-tól eltérően a tudományok területét 20 főosztályra bontják. A főosztályokat a nagy ABC két betűjével jelzik, ezek mellett alkalmazzák a decimális számokat (pl. UG Szállítás; UG 1 Autóbusz-szállítás). További bontásra a kis abc betűinek használata nyújt lehetőséget, a főosztályokon belüli további differenciálás megoldásával. Az alosztások tekintetében (földrajzi stb.) az ETO módszerét alkalmazzák. Ez az osztályozási rendszer jelenleg átdolgozás alatt áll, 1970-ben tervezzük az újabb változat kiadását.

A továbbiakban – e tanulmány szabta korlátok között – egy-egy nagykönyvtár tevékenységében a jellemző sajátosságok kiemelésével szeretnék a bolgár könyvtárügy mai helyzetéről áttekintést adni.

KIRILL ÉS METOD NEMZETI KÖNYVTÁR

Bulgária vezető nagykönyvtárát 1878-ban, közvetlenül a török hódítók kiűzése után alapították. Gyűjteményét kezdetben elsősorban adományok növel-

ték. Ezekben az években komoly nehézségekkel küzdött, fejlesztését a kormányzat elhanyagolta. Gyűjteménye főként bolgár irodalmi és történelmi műveket foglalt magába, 1897-ben rendelték el a kötelezpéldány szolgáltatást, ezidő óta minden Bulgáriában kiadott mű 2 példányát kapja meg. A II. világháború alatt épületét bombatámadás érte, összeomlott és állományának nagyrésze megsemmisült. A még idejében elszállított kéziratár és archivális anyag azonban elkerülte a pusztulást.

A felszabadulás a Nemzeti Könyvtár számára is döntő változást hozott. 1953-ban ünnepélyes keretek között adták át rendeltetésének új otthonát, s jelenleg a főváros egyik legrepresentatívabb épületében, a tudományos centrumban, az Egyetem és a Tudományos Akadémia szomszédságában helyezkedik el. Gyors fejlődését mutatja, hogy az 1954-ig eltelt 10 év alatt állománya megkétszereződött, olvasóinak száma pedig nyolcszorosára emelkedett (9., 6.p.) 1965 évi adatok szerint állománya már 2 169 090 könyvtári egységet foglalt magába (13). Európa egyik legjelentősebb kéziratárát őrzi, a XI. századtól kezdve készült mintegy 1500 művet. Értékesek ősnymtatványai és keleti gyűjteménye, térképtára. De a modern állományrészek fejlesztése is nagy körültekintéssel folyik. Megtalálhatók itt a tudomány minden területén kiadásra került jelentős szakmunkák, irodalmi művek és folyóiratok. A cirillbetűs periodikumokon kívül 8000 latinbetűs folyóiratféleséget gyűjt. Az új beszerzésekről állandó kiállítás tájékoztatja az érdeklődőket.

A könyvtár tágas előcsarnokában gondosan kiépített katalógusrendszer áll az olvasók rendelkezésére; alfabetikus katalógusok egész sora tárja fel a könyveket, folyóiratokat, disszertációkat, a Nemzeti Könyvtár kiadványait. Vannak még szak- és tárgyszókatalógusai, különböző kiegészítő katalógusok, mint pl. a fontosabb folyóiratcikkeket regisztráló katalógus. A címfelvételeket a könyvtár saját nyomdájában sokszorosítják és nyomtatott katalóguscédulákkal látják el az ország más könyvtárait is.

Külön említést érdemelnek gondosan válogatott kézikönyvtárral felszerelt szakosított olvasótermei. A tudományos kutatók részére berendezett 4 olvasótermen kívül (műszaki, társadalomtudományi, irodalomtudományi, orvostudományi) külön helyiségekben biztosítják a nyugodt tanulmányozás lehetőségét az egyes különgyűjtemények (kéziratár, keleti gyűjtemény, térképtár stb.) olvasói számára. Ezenfelül 200 férőhelyes terem áll a könyvtár többi olvasójának rendelkezésére.

A Tudományos Módszertani Osztály országos jelentőségű feladatokat lát el. Jól szervezett információs szolgálat nyújt szó- és írásbeli tájékoztatást. Az ötvenes években még szervezetileg különváltan működő bibliográfiai in-

tézet ma már a könyvtár egyik osztályaként fejt ki tevékenységét, szerkeszti a nemzeti bibliográfiát és más kurrens bibliográfiákat.

Technikai segédüzemei: nyomda, könyvkötészet, könyvhigiéniai és restaurációs laboratórium, valamint fotolaboratórium.

(A Nemzeti Könyvtár tevékenységét ismertető bolgár kiadványokon kívül (9, 12, 15) külföldi szakemberek is értékes tanulmányokban számoltak be tapasztalataikról 11, 1, 8).

TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖZPONTI KÖNYVTÁRA

Bulgária legrégebb tudományos könyvtára, 1869-ben létesítették, de tervszerű és nagyarányú fejlesztése ugyancsak a felszabadulás után indulhatott meg. Jelenleg 45 akadémiai intézet könyvtárának hálózati központja. Évi beszerzése 25 000 kötet. A tagkönyvtárak részére központilag végzi a beszerzést, feldolgozást és csere-tevékenységet. Minden intézetben könyvtári tanács működik, tagjai intenzíven segítik a könyvtár munkáját. A beszerzési osztály köralaku helyiségében érdekes elrendezésben, magas táblákon állítják ki az újonnan beszerzett műveket, amelyek közül az intézetek naponta választják ki a kívánt anyagot. A feldolgozási osztály munkatársai a könyveket katalóguscédulákkal együtt adják át az intézeteknek, a folyóiratokkal kapcsolatos munkálatokat külön folyóiratosztály látja el. Dokumentációs osztálya országos jelentőségű kiadványokban ismerteti a külföldi szakirodalmat, illetve tájékoztatja a külföldet a bolgár tudományos publikációkról. Olvasótermi kézikönyvtárában minden publikáció megtalálható, amely az Akadémia fennállása óta megjelent. Van saját nyomdája, könyvkötészete, fotolaboratóriuma, de a raktári férőhely már semmiképpen nem bizonyul elegendőnek.

Külön kell szólni a nemzetközi cserét bonyolító osztály munkájáról. 82 országban 2750 intézménnyel építettek ki kapcsolatot. A legaktívabb partnerek –mintegy 50– között nemcsak tudományos intézetek, de kiadók és antikváriumok is szerepelnek. Figyelemreméltó, hogy a nyugati összbeszerzés 1/3-át képezi a cserepartnerektől kapott anyag. Ezek között értékes kézikönyvek, szakfolyóiratok találhatóak igen nagy számban, a devizamegtakarítás mértéke egészen meglepő. Eredményeiket ügyes politikájuknak és jól szervezett munkájuknak köszönhetik. Az osztályon 4 tudományos munkatárs, 1 adminisztrátor és egy segédmunkaerő dolgozik. A cserepartnerek részére jegyzékeket küldenek, egyrészt a feljánlott, másrészt az igényelt művekről. A külföld általában –mint mondják– archeológiai és lingvisztikai szakmunkákat igényel, a könyvtár pedig nemcsak akadémiai kiadványokat bocsát rendelkezésükre, de igen gyakran vásárol is cserecélokra

szánt anyagot. Munkájuk pontos elviátását gondosan kialakított kartotéknyilvántarásaik biztosítják. Uj partnerek bevonására sok esetben az intézetekben dolgozó szakemberek tesznek javaslatot. Tevékenységükről már korábban magyar tanulmány is beszámolt.(7).

A hálózat keretében működő intézeti könyvtárakkal szoros kapcsolatot tart fenn a központi könyvtár módszertani vonatkozásban is. **A kémiai Intézet Könyvtárával** külön foglalkozunk, ezzel egyuttal általában is jellemezve a bolgár hálózati tagkönyvtárak tevékenységét.

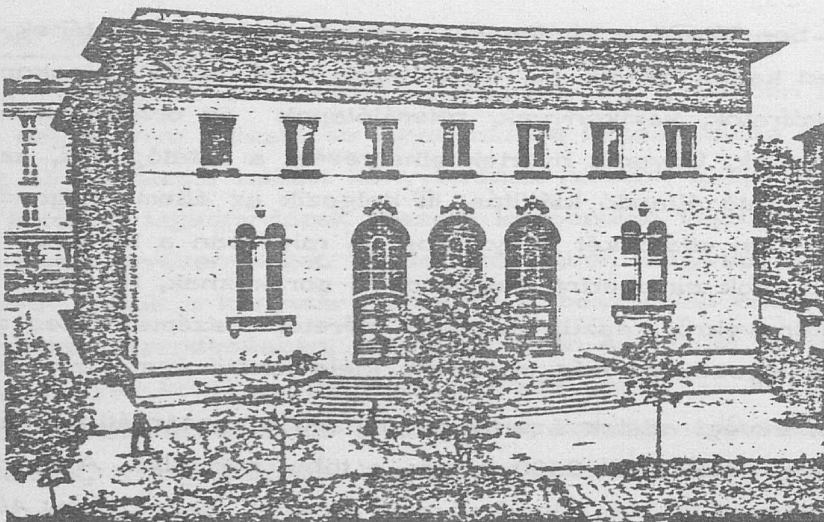
Az 1950-ben létesített könyvtár az intézet modern épületének földszintjén tágas termekben kapott helyet. Az olvasóterem falait borító polcokon a legfontosabb szakfolyóiratok, kézikönyvek, referálólapok az olvasó számára könnyen hozzáférhetőek. Ugyanitt nyertek elhelyezést a katalógusok, az új beszerzéseket bemutató állandó kiállítás, itt dolgozik az állomány gondozását, fel-tárását mintaszerűen ellátó két könyvtáros. A raktárban a könyvek 3 méretcsoportban, a folyóiratok címszerűnti betűrendben sorakoznak, helyrajzi katalógus ezért csak a könyvekről készül. A raktár méretei a számszerűleg gyorsan növekvő anyag elhelyezésére még hosszabb ideig lehetőséget biztosítanak.

Az 1966. évvégi adatok szerint az intézeti könyvtár állománya 17 950 könyvtári egység, ezen belül 9500 könyv, a többi periodika. A kurrens folyóiratfélésegek száma 650. Az állomány nyelv szerinti megoszlása: 408 bolgár, 6042 orosz, 5000 angol, 3700 német, 1300 francia, 1500 egyéb nyelven kiadott mű, mely adatok itt is az orosz nyelvű irodalom túlsúlyát mutatják. Kétféle betűrendes katalóguson kívül (cirill- és latinbetűs) mikrofilm-katalógust is szerkesztenek. Szakkatalógusuk rendszere kissé eltér a bolgár tudományos könyvtárakban alkalmazott osztályozási rendszertől, mert a kémia területén jobban differenciált.

A szerves kémiai, szervetlen kémiai és fizikai kémiai intézet tudományos kutatói számára gyűjtik és tárják fel a szakirodalmat, a könyvtár állománya egyuttal bázisát képezi az intézetek keretén belül működő 2-2 dokumentátor tájékoztató munkájának. Szolgáltatásaikat a máshol dolgozó szakemberek is igénybeveszik, ennek bizonyítéka, hogy olvasóinak egyharmada más intézmények dolgozója. A szakemberek aktívan bekapcsolódnak a könyvtár munkájába, első-sorban a könyvtári tanácson keresztül, amelynek intézetenként 2-2 kutató a tagja. E gyakran ülésező tanács elé terjeszti a könyvtáros a szakemberek által igényelt, illetve az általa beszerzésre javasolt, devizaigényes művek jegyzékét. A fontossági sorrendet a tanács állapítja meg, az igénylést a könyvtáros a

Központi Könyvtár beszerzési osztályára továbbítja, ahol az ügyet a továbbiakban intézik. A kívánt kötet-vétel, vagy igen gyakran csere útján történt- beszerzéséről az intézeti könyvtáros értesíti olvasóit.

A bolgár felsőoktatási intézmények -számszerint 22- mellett központi könyvtárak működnek. A hálózatok éppoly erősen központosítottak, mint a Tudományos Akadémia könyvtári hálózata.

KLIMENT OHRIDSZKI SZÓFIAI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA

Az 1887-ben alapított könyvtár Bulgária legtöbb főiskolai könyvtárával szemben abban az előnyös helyzetben van, hogy épületét eredetileg is könyvtár céljára tervezték (1933-ban). Habár a gyors fejlődés következtében kezd az épület szűknek bizonyulni, faburkolatu, köralaku kölcsönzőhelyisége, elegáns olvasótermei igen kedvező benyomást keltenek. Az egyes könyvtári osztályok funkciójuknak megfelelően, célszerűen vannak elhelyezve.

Színvonalasan látja el feladatát az egyetemi oktató- és kutatómunka segítségével, jóllehet tagkönyvtáraival együtt 14 000 hallgató és az oktatószemélyzet könyvtári igényeit kell kielégítenie. Az egyetem 9 -humán és természettudományi- fakultásának megfelelően kari, intézeti és tanszéki könyvtárak (számsze-

rint 16 tagkönyvtár) hálózati központja, ezek részére központilag látja el a beszerzés, állománybavétel, feldolgozás munkáját és a cseretevékenységet.

Az 1966. évvégi jelentés szerint állományába 756 000 könyvtári egység tartozik, ezen belül 3400 a kurrens folyóiratcím. Periodika-állományában (6400 kötet) 1500 a bolgár nyelvű kötet. Évi beszerzése az elmúlt évben 27 000 könyvtári egység volt, ezen belül az orosz nyelvű művek százalékaránya 40%, nem olyan magas tehát, mint a műszaki szakirodalmat gyűjtő könyvtárakban.

A központi könyvtár épületében külön kézikönyvtárral ellátott olvasóterem áll a tanárok (50 férőhellyel) és a diákok (150 férőhellyel) rendelkezésére, ezenkívül tágas folyóiratolvasóterem mikrofilm leolvasóval. Az 1966. évi statisztika tanúsága szerint 10 000 olvasó kölcsönzött mintegy 450 000 kötetet Jól szervezett osztályai között kiemelendő a tájékoztató és a módszertani osztály, valamint a kimagasló eredményeket felmutató nemzetközi cserecsoport munkája. A 80 ország 500 intézményével létesített cserekapcsolat útján értékes külföldi kiadványok beszerzését tudták biztosítani devizafelhasználás nélkül.

Szakszerűen gondozott intézeti könyvtáraik anyagát szabadpolcon, szakszerűen elrendezésben tárolják. A központi könyvtártól kissé távolabb fekvő matematikai épületben nyert elhelyezést a matematikai, a fizikai és a kémiai kari könyvtár. Berendezésük nemcsak izléses, de célszerű is. A matematikai könyvtárban például a könyvespolcok "falat" képeznek az olvasói asztalok között, így a termet mintegy kutatófülkékre bontva, Hét tanszék közös könyvtára ez, állománya kb. 20 000 kötet. A kémiai kari könyvtár csak 1960 óta kiadott műveket gondoz, a régebbi anyag a tanszékeken maradt. Fotolaboratóriumában Dokumator készülék is van, de külső megrendelésre nem készít mikrofilmet. Mindhárom könyvtár elsősorban az oktatók és kutatók rendelkezésére áll, de a nap bizonyos meghatározott időszakában a hallgatók is használhatják anyagát. Egyébként a három kar hallgatói részére közös diákolvasótermet rendeztek be, melynek kézikönyvtára főként tankönyveket, szótárakat, lexikonokat tartalmaz.

MŰSZAKI FŐISKOLÁK KÖZPONTI KÖNYVTÁRA

Állományadatait tekintve Bulgária legnagyobb műszaki könyvtára, 220 000 könyvtári egységet regisztrál az 1966. évi beszámoló jelentése. Működésének idejét tekintve a legfiatalabb az eddig említett nagykönyvtárak között, 1942-ben létesítették. Egyidős a bolgár műszaki felsőoktatással, s annak hihetetlen gyorsütemű fejlődését kellett követnie. Jelenleg négy műszaki főiskola központi könyvtárának szerepét tölti be. Feladatainak felméréséhez és eredményeinek értékeléséhez két adat említése elegendő: a hallgatók létszáma 25 578, a tanszemélyzeté (meghívott előadókkal együtt) 1813 fő. Raktári és olvasótermi férőhely szempont-

jából mind a központi könyvtár, mind tagkönyvtárai igen nagy nehézségekkel küzdenek. Mindezek, valamint a munkatársak viszonylag alacsony létszáma ellenére olyan jól szervezett és eredményes munkát végez az intézet, hogy néhány évvel ezelőtt a főiskolai könyvtárak tevékenységét vizsgáló bizottság kitüntetésében részesült. Perspektívái biztatóak, a Szófia közelében -Darvenicában- kiépülő műszaki egyetemi városrészben a könyvtár is méltó elhelyezést fog kapni.

A központi könyvtárban öt osztály működik: beszerzési, feldolgozási, kölcsönzési és raktári, módszertani, valamint tájékoztató osztály. A nemzetközi cserével is a beszerzési osztály foglalkozik. 370 cserepartner között 13 magyar műszaki felsőoktatási intézmény, illetőleg kutatóintézet szerepel.

Az 1966. évi beszerzés: 15 308 könyvtári egység, ezen belül 1825 periódika. Kölcsönzési forgalom: 265 262 kötetet kölcsönöztek. Központi könyvtári feladatai megegyeznek a korábban említett hálózati központokéval, de irányító, ellenőrző tevékenységére tagkönyvtáraiban még nagyobb szükség van, mint a nagyobb hagyományokkal rendelkező intézetekben. Módszertani segítséget nyújt az ország többi műszaki felsőoktatási intézményeinek könyvtárai részére is. Munkatársai -egy kivételével- felsőfoku végzettséggel rendelkeznek, a tájékoztató osztályon mérnökök dolgoznak.

A könyvtárat működésében a könyvtári tanács segíti, melyben a négy intézet minden fakultása képviselteti magát egy taggal. Az új beszerzésekről havonta jegyzéket készítenek a tanszékek tájékoztatása céljából. Az oktatószemélyzetten kívül jó kapcsolatokat építettek ki a hallgatósággal is. Az I. évfolyam diákjai részére könyvtárhasználati bevezető előadásokat tartanak, s az ifjúsági szövetség ülésein is gyakran résztvesz a könyvtár igazgatója. Több alkalommal szerveztek bibliográfiai ismereteket nyújtó tanfolyamot a főiskolák fiatal oktatói részére.

Összefoglalva az elmondottakat, megállapítható, hogy a bolgár tudományos könyvtárak igen nagy feladatokat oldottak meg az elmúlt néhány évtizedben. Tevékenységük nagymértékben segíti az ország kulturális fejlődését, a tudományos kutatást és a felsőoktatást. Ha tanulmányozzuk helyzetüket, működésük feltételeit, azt tapasztaljuk, hogy sok esetben hasonló problémákkal küzdenek, mint a mi könyvtáraink, de még nagyobb nehézségekkel kell szembenézniük. Mégis szinte azt mondhatom, bizonyos szempontból irigylésreméltó a bolgár könyvtárak helyzete. Mert nem tudom, van-e még országa a világnak, amely ünneppé avatja egy írásrendszer megalkotásának évfordulóját, sőt legnagyobb nemzeti ünnepének tekintti azt. Az írását, amely maradandóvá teszi az emberi gondolatot, amely forradalmasít, mert mindenki számára hozzáférhetővé teszi a tudást. Bulgária mindenesetre

ilyen ország. Ahol az írásban rögzített gondolat foglalhatja a könyv, s annak őrzője, a könyvtár is igaz megbecsülésben részesül.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Barabási R. - Máté G.: Bulgária. Gazdag hagyományok - virágzó könyvtárügy. - Külföldi tanulmányutak. 1957. Bp. Orsz. Könyvtárügyi Tanács, 1958. 5-18. p.
2. A bolgár könyvkiadás fejlődése. - A könyv. 1967. 3. sz. 15-18. p.
3. Bulgarisches Budget 1966. - Wiener Quellenhefte zur Osthandel. 9. Jg. 1966. 3. H. 6-7. p.
4. Dafinov, Z.: Metodika za rabote szasz szpecialnite vidove tehnicsezka literatura. - Izvestija za 1957-58. g. Szofija, 1959.
5. Dafinov, Z.: Naucsno-tehnicsezkie biblioteki v Balgarii. - Tehnicsezkie Biblioteki SzSzSzR. 1967. 1/53/. No. 60-63. p.
6. Dafinov, Z.: Szasztojane i perszpektivi za razvitieto na naucsno-tehnicsezkite biblioteki v Balgarija. - Izvestija za 1956 g. Darzsavna Biblioteka "Vaszil Kolarov", Szofija, 1958. 77-98. p.
7. Fekete Gézáné: Bulgária. A Tudományos Akadémia Könyvtárának cseretevékenysége, tudományos és dokumentációs munkája. - Külföldi tanulmányutak. 1961. Bp. Orsz. Könyvtárügyi Tanács, 1962. 18-25. p.
8. Krause, J.: Die bulgarische Nationalbibliothek "Kyrill und Methodius". - Zeitschrift für Bibliothekswesen u. Bibliographie. 14. Jg. 1967. 1. Nr. 35-38. p.
9. National Library. Sofia, National Libr. 1963. 33 p. 13 t.
10. Razpisz na lekciite. Ucebna 1966-67, Szofija, 1966. / Szofijiszi Universzitet "Kliment Ohridszki"/
11. Sebestyén G.: Bulgária. A bolgár Nemzeti Könyvtárról és a Bibliográfiai Intézetéről. - Külföldi tanulmányutak. 1958. Bp. Orsz. Könyvtárügyi Tanács, 1959. 5-15.p.
12. Szpravocsnik na bibliotekite v Balgarija. Szofija, Darzsavnoizd. Nauka i Izkuszstvo, 1963. 31, 389 p. / Narodna Biblioteka "V. Kolarov", Naucsno-metoden otdel po bibliotekoznanie/.
13. Sztatiszticeszki dannii za bibliotekite v Balgarija prez 1965 g. Szasztavili: C. Toneva, A. Miticsev, Z. Mitov. Szofija, 1966. 8, 116 p. / Narodna Biblioteka "Kirill i Metodij", Naucsno-metodicsen otdel po bibliotekoznanie/.
14. Toseva, Sz. - Dafinov, Z.- Mladzsov, G.: Minimum bibliotecsna tehnika. Szofija, Nauka i Izkuszstvo, 1960. 232 p.
15. Übersicht über den Stand des Bibliothekswesens und über die zentralen wissenschaftlich-methodischen Einrichtungen in der Volksrepublik Bulgarien. Material der im Dezember 1964 in Budapest abgehaltenen Tagung der Leiter der Zentralstellen für Methodik. Budapest, 1964. 27 p. / Informationsbericht 3./